

Veres Pálné Gimnázium – laudáció

Széchenyi István ezt a mottót választotta első könyve, a *Lovakról* élére: „*A' kiseded Makkbul, ha nem romlott, idővel termő Tölgyfa lessz, csak senki el ne gázolja.*”

A tölgy ma 150 esztendő, sudár óriás, és szépséges erdőben áll, ahol azonban a fák nem takarják el az erdőt. A magyar oktatásügy erdeje szerencsére bővelkedik szertenyülő gyökérzetű, derekas törzsű, gazdag lombkoronájú szálfákban, vagyis híres gimnáziumokban, amelyek mindegyikének megvan a maga kincses múltja, legendái és történetei, híres diákjai és neves tanárai, sajátos, csak rá jellemző hangulatvilága. A legjobbak sorában pedig régóta ott van a Veres Pálné Gimnázium is – közkeletű rövidítéssel: a VÉPÉGÉ –, amely egy túlzás nélkül zseniális asszony szerelmes szívének, sértett önérzetének, éles eszének és konok akaratának köszönhette születését.

A költő, akinek az ember tragikus sorsáról rajzolt filozófikus költeménye szállóigék sorával muzsikál minden magyar ember fülében, szerelmes természetű férfiember volt. Sokszor beteljesültek vágyai, ám volt olyan szenvedélye is – talán a legmélyebb, a legszívbemarkolóbb –, amelynél tudta ugyan, hogy választottja viszonszereti, de tiszteletben kellett tartania: az asszony nem akar boldog lenni azon az áron, hogy meglévő családja érzelmi biztonságát tönkreteszi. Madách Imre a válása után, az 1850-es évek második felében gyakori vendége volt barátja, Veres Pál vanyarci kúriájának. Ám a költő vershagyatékát alaposan átrostáló irodalomtörténészek csak nemrégiben jöttek rá arra, hogy látogatásai elsősorban a ház lenyűgöző műveltségű, derűs kedélyű, gyakran kritikus szellemű – és bizony 40 fölött is rendkívül vonzó – úrnőjének, Beniczky Herminnek szóltak. A tehetős középnemesi családból származó leány 1815-ben született a felvidéki Losonc melletti, ma Terbelédhez tartozó Láziban és 1839-ben esküdt meg farádi Veres Pállal, Nógrád megye főjegyzőjével, akitől 1841-ben Szilárda nevű gyermeke született. Madáchot nemcsak a finom részletek, hanem a teljes egyéniség varázsolta el, amiként azt egyik legszebb szerelmes versében meg is fogalmazta:

*„De azt nem mondtad, im elmondom én
Hogy, drága nő, ha hozzám vagy közel,
Nem játszi kedved, gazdag bájaid,
Nem lelked büszke röpte bájol el.
De az a szellem, mely körüllebeg,
S egy ily világot szent egységbe hoz,
S mit éjjél, nyári nap, mit zene szűl,
Egyszerre mindaz általárjadosz.”*

Nos, ily előzmények után ütötte szíven Beniczky Hermint az a korlátolt, beszűkült szemlélet, amellyel Madách akadémiai székfoglalójában a nőkről nyilatkozott. Azt bizonygatta, hogy a gyengébbik nem elvileg talán képes hasonló szellemi produktum létrehozására, mint a férfi, de ha ezzel foglalkozik, személyisége úgymond óhatatlanul eltorzul, így helyesebb, ha a családi körben keresi és találja meg boldogulását. Első felindulásában Veres Pálné nyilvános kritikát akart írni ellene, neki is kezdett, de leánya emlékei szerint a nagybeteg költővel való utolsó találkozásakor bocsánatkéréssel és szabadkozással tisztázódott valamiképp a szemléleti kérdés – és a kézirat fogalmazása örökre félbemaradt.

De csak a kézirat szövege, nem maga a gondolat! A reménytelen szerelmek sosem érnek véget – így Beniczky Hermin úgy érezhette, éppen szerelmének tartozik azzal, hogy az egész

világnak bebizonyítja a maga zseniálisan egyszerű igazságát: ha a nők megfelelő nevelést kapnak, akkor bizony ők is képesek a magas színvonalú szellemi alkotásra. Lehetnek tanárok, orvosok, ügyvédek, bármilyen tanult szakma, szellemi foglalkozás megbecsült mesterei. Pár hónappal Madách halála után papírra vetette *Felhívás a nőkhöz* című röpiratát, amely 1865 októberében meg is jelent a Jókai Mór szerkesztette *Hon* című lapban. Ezután pedig a szervező, pénzgyűjtő, segítséget verbuváló munka, a makacs kitartással újraindított akciók évei következtek annak érdekében, hogy megszülessen a gondolatot tetterre változtató, szélesebb társadalmi összefogás.

1868 márciusában megalakult az Országos Nőképző Egyesület, melynek első elnöke Veres Pálné lett, jelszava pedig az ő javaslatára így hangzott: „Haladjunk!” Majd a mai évforduló következik: 150 esztendővel ezelőtt, 1869 októberében nyitotta meg első tantermét a Nőképző Egyesület felsőbb leányiskolája, akkor még egy Múzeum körüti lakásban – és azóta is gyarapodik anyagiakban és szellemiekben egyaránt. 1880-ban megvásárolták a közeli Zöldfa utca egyik telkét, amelyen 1881-re új iskolaépületet emeltek – ennek szomszédságában működik a mai gimnázium. Az utca 1905 óta viseli a nőnevelés nagy ügyét mozgató asszony nevét. Közben pedig lépésről lépésre, korszakról korszakra rengeteget változott az oktatás világa, melynek során az álom megvalósult: a magyar oktatási rendszerben leányok először itt, 1900-ban tehettek érettségi vizsgát az első leánygimnáziumi osztály végzőseiként, és ezzel megkapták a belépőt az egyetemi tanulmányok folytatásához is. Az Országos Nőképző Egyesület leánygimnáziumából 1947-ben, az államosításkor Állami Veres Pálné Leánygimnázium, majd 1963-ban, a koedukáció bevezetésekor a mai Veres Pálné Gimnázium lett. Utaljunk vissza Széchenyinek a bevezetőben idézett szavaira: szerencséje is volt az iskolának, a történelem viharai nem gázolták le, így a nőegyleti elnöksasszony által elültetett kisdud, egészséges makkból mára valóban óriási tölgyfa növekedett.

Több mint 40 esztendeje már, hogy kezdő óraadó tanárként – az utolsó tiszta lányosztályban – elkezdtem tanítani a régi, még a nagy felújítás és átépítés előtti Vépégében, amelynek falai között egykor Beniczky Hermin is megfordult. Miközben zajlottak az örökké ricsajos iskolai hétköznapiak, meghatott, hogy a tanárok és a diákok milyen hűséges sáfárai e lenyűgöző és szerethető múltnak. Osztálykirándulásokon gyakran koszorúzták az alapító vanyarci sírját, de az is előfordult, hogy a hetvenes évek híres diákszínpada föllépett a helyi művelődési házban. A könyvtár dús gazdag iskolatörténeti gyűjteményéből gyakran nyílt kiállítás a mai nemzedék okulására és szórakoztatására. Látszott, a diákoknak imponál az, hogy a sulis múltja e ragyogó nőalak révén a 48-as múltba, a magyar nemzeti ébredés és polgárosodás hőskorába nyúlik vissza. Ezt láthattuk legutóbb 2015-ben is, Veres Pálné születésének bicentenáriuma, amikor az iskola gazdag programjaival újra élménnyé változtatta a történeti leírások holt betűit és mozdulatlan képeit.

Ezért döntött úgy a Magyar Örökség Díj kuratóriuma, hogy „Haladjunk!” – és a nagyszerű intézmény másfél százados pedagógiai teljesítményét és korszerű hagyományőrző tevékenységét **magyar örökségnek** nyilvánította.

Csorba László